

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ЖИТТЄВОГО РІВНЯ НАСЕЛЕННЯ

Тютюнник Ю.М., Тютюнник С.В.

Полтавська державна аграрна академія

Стратегічний курс України, спрямований на інтеграцію у світовий економічний простір, передбачає пріоритетність досягнення соціальних цілей, орієнтацію на людські цінності, що визначають отримання нової якості життя громадян країни, запровадження різних соціальних та економічних європейських стандартів життєдіяльності населення. Кожна людина, яка є носієм державних економічних відносин, повинна мати відповідний рівень доходів, освітньо-професійний потенціал, належні умови проживання, культурний розвиток, соціальні права та гарантії.

Соціально-економічна категорія «рівень життя населення» використовується в науковій літературі, у правових і нормативно-господарських документах для характеристики ступеня задоволення фізичних, духовних і соціальних потреб людей у суспільстві, тобто якості життя населення, величини його добробуту і благополуччя та слугує важливим соціально-економічним критерієм при виборі напрямків і пріоритетів економічної і соціальної політики держави. За визначенням ООН, рівень життя населення включає в себе сукупність показників, таких як: умови праці, забезпеченість житлом, продуктами харчування, освіта, фонди споживання та накопичення та ін.

Основним джерелом інформації про життєвий рівень населення в цілому та окремих верств, його характеристики за структурою доходів і витрат, споживання товарів і послуг залежно від рівня матеріальної забезпеченості, кількісного складу домогосподарств і за іншими соціально-економічними аспектами є вибіркове обстеження умов життя домогосподарств. В Україні, починаючи з 1999 року, запроваджено нове вибіркове обстеження умов життя

домогосподарств, яке здійснюється на постійній основі і базується на міжнародних стандартах, відповідаючи сучасній соціодемографічній та економічній ситуації в державі.

Розрізняють систему зведених показників, які розраховуються для всього населення на основі макроекономічних критеріїв (національний дохід і валовий внутрішній продукт), і систему показників рівня життя різних соціально-економічних груп населення на основі вибірових обстежень бюджетів сімей (доходи, витрати, споживання окремих видів продуктів та ін.).

Методикою для оцінювання рівня життя населення передбачається така система зведених вартісних показників:

- валовий регіональний продукт на душу населення;
- національний дохід на душу населення;
- загальне споживання населенням матеріальних благ і послуг на душу населення;
- реальні доходи на душу населення в цілому і за окремими соціальними групами;
- реальна заробітна плата робітників і службовців;
- індекс вартості життя в цілому і за окремими соціальними групами.

Серед показників доходів, які використовуються для характеристики рівня життя населення, розрізняють:

- особисті доходи населення (доходи за працю + соціальні трансферти);
- сукупні доходи населення (особисті доходи + грошова оцінка суспільних послуг);
- остаточні доходи населення (сукупні доходи – платежі у фінансово-кредитну сферу: приріст заощаджень по внесках, державних позичках, готівка);
- реальні доходи населення (адекватні кінцевим, переоціненим у порівнювальні ціни за допомогою індекса-дефлятора за фондом споживання).

Поняття «рівень життя населення» містить три ключові аспекти: добробут населення, рівень людського розвитку та нагромадження людського капіталу.

Сукупні доходи суспільства у цілому і кожного із його членів окремо

оцінюються як показники економічного добробуту, тобто доходи, отримувані населенням, складають базу певного рівня життя. Індикаторами добробуту населення виступають: рівень доходів на душу населення, абсолютний або відносний рівень бідності, норматив споживання, забезпечення домашніх господарств матеріально-технічними ресурсами, рівень диференціації населення за доходами та споживанням, прожитковий мінімум та середня заробітна плата.

Найвідомішим і найбільш інтегрованим показником оцінки рівня та якості життя населення є Індекс людського розвитку (ІЛР). Компонентна структура ІЛР представлена системою показників рівня життя, яка рекомендована ООН і включає найбільш характерні умови існування людини, такі як соціальне забезпечення населення, свобода життя, доходи і витрати населення, житлові умови, освітній рівень та інші. Низьким при цьому вважається ІЛР менший за 0,5, високим – 0,9-1. Протягом останніх років в Україні ІЛР знаходиться у межах 0,71-0,78 [1].

Важливим напрямом аналізу життєвого рівня населення є оцінювання його диференціації. Наприклад, за рівнем продажу автомобілів у 2008 році Україна посіла 7 місце серед країн Європи, випередивши зокрема Польщу, при чому середня вартість авто, реалізованих в Україні у 2008 році перевищувала 20 тис. євро. Такий показник, свідчить, насамперед, про високу диференціацію за доходами та споживанням різних верств і класів населення країни.

На регіональному рівні для оцінювання диференціації життєвого рівня населення використовуються показники (табл. 1):

- децильний коефіцієнт диференціації доходів – співвідношення мінімального рівня доходів серед 10% найбільш забезпеченого населення до максимального рівня доходів серед 10% найменш забезпеченого населення;
- децильний коефіцієнт фондів – співвідношення сумарних доходів 10% найбільш та 10% найменш забезпеченого населення;
- частка чисельності населення із середньодушовими загальними доходами у місяць, нижчими прожиткового мінімуму.

Диференціація життєвого рівня населення Полтавської області¹

Роки	Чисельність населення із середньодушовими загальними доходами у місяць, нижчими прожиткового мінімуму			Децильний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення, разів	Децильний коефіцієнт фондів (по загальних доходах), разів
	тис. осіб	у % до загальної чисельності населення	у % до попереднього року		
2000	1227,7	74,2	-	3,7	6,0
2001	1309,4	80,1	106,7	3,7	6,5
2002	1342,7	83,6	102,5	3,1	5,6
2003	1104,1	70,0	82,2	3,8	6,2
2004	1013,7	64,6	91,8	3,1	5,8
2005	808,4	52,0	79,7	3,4	5,0
2006	781,6	51,2	96,7	3,1	4,9
2007	438,8	28,9	56,1	3,2	4,2
2008	285,4	19,0	65,0	2,9	4,4
2009	314,5	21,2	110,2	3,3	3,5

1. Розраховано за даними: [2, с. 298-302].

Отже, динаміка наведених показників упродовж 2003-2008 років засвідчила переважно позитивні зрушення щодо зниження диференціації життєвого рівня населення Полтавської області. У 2009 році наслідком фінансово-економічної кризи стало збільшення, порівняно з 2008 роком, на 10,2% чисельності населення із середньодушовими загальними доходами у місяць, нижчими прожиткового мінімуму (а частка такого населення зросла до 21,2%). Сумарні доходи 10% найбільш забезпеченого населення у 3,5 рази перевищили сумарні доходи 10% найменш забезпеченого населення.

Оцінювання життєвого рівня населення певного регіону є важливим етапом регіонального аналізу як для подальшої прогностичної роботи, так і при виявленні регіонів із напруженою соціальною ситуацією. Це необхідно і для порівняльного аналізу з середніми показниками по країні, показниками інших регіонів та нормативними значеннями.

Список використаних джерел:

1. Звіт з людського розвитку в Україні за 2008 рік : Людський розвиток і європейський вибір України. – К. : ПРООН Україна, 2008. – 122 с.
2. Статистичний щорічник Полтавської області за 2009 рік / Головне управління статистики у Полтавській області. – Полтава, 2010. – 412 с.